

кандидат філологічних наук,
доцент кафедри української мови
Дніпровського національного
університету імені Олеся Гончара

СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ НОВОТВОРІВ У РОМАНІ ЛЮКО ДАШВАР «НА ЗАПАХ М'ЯСА»

У сучасній філологічній науці значно посилюється інтерес до проблем художнього мовлення. Це пояснюється насамперед унеском кожного митця слова в літературну мову, для лексичного складу якої характерна динаміка. Із розширенням функціональних можливостей відбуваються позитивні процеси в системі сучасної української мови, зокрема, лексичний склад активно поповнюється okazionalizмами, що увиразнюють індивідуально-авторське мовлення, надаючи йому емоційної забарвленості, образності, вибухово-експресивної енергії.

Люко Дашвар – одна з найяскравіших письменниць початку ХХІ століття. Починаючи з часу публікації першого роману (2006 р.), її книги одна за одною стають бестселерами, а кожен новий роман здобуває перемогу на щорічному конкурсі «Коронація слова». Твори письменниці популярні серед масового читача, проте досі не були предметом цілісного наукового дослідження.

Тексти Люко Дашвар написані дохідливим стилем, який спрямований на широкий загал дорослої аудиторії. Художній стиль романів письменниці наближений до розмовного (велика кількість діалогів, обірваних речень, більшість речень прості, неповні, присутня загальноживана лексика, незначна кількість позамовних нелітературних слів тощо). Джерелом мови Люко Дашвар є ті словесні надбання, які український народ створив протягом багатовікового існування, але є в текстах і елементи власної мовотворчості.

Сьогодні українська жіноча проза стала об'єктом дослідження багатьох науковців: В. Агєєвої, Є. Барана, О. Бойченка, І. Бондаря-Терещенка, Я. Голобородька, О. Гомілка, Г. Грабовича, Т. Гундорової, О. Ярового та ін. [1]. Сучасні дослідження мовних інновацій відзначаються багатством тематики, напрямів, методів аналізу, прийомів та шляхів досягнення мети. Активно розвиваються інноваційні дослідження словотвірної системи української мови в працях О. Стишова [5], А. Нелюби [3] та ін. Наявність таких досліджень засвідчує актуальність питання та неабиякі зрушення в лексико-словотвірній системі української мови. Багато лінгвістичних досліджень присвячено аналізу мови того чи іншого художнього тексту, але, на жаль, роман Люко Дашвар «На запах м'яса» залишається маловивченим.

Емоційний колорит мовосвіту авторки є особливо виразним завдяки широкому використанню okazionalizmів. Авторські новотвори – це специфічні лексичні утворення, що нерідко містять національно-культурний компонент мовної семантики, репрезентуючи не лише індивідуальне світосприйняття письменника, але й характерні ознаки національного менталітету [4, с. 54]. Авторські неологізми іноді є одним із основних засобів створення концепту художнього твору.

Метою нашої роботи є дослідження структури й семантики авторських новотворів у романі «На запах м'яса» як своєрідних маркерів ідіостилу письменниці.

Ознайомившись із творчістю Люко Дашвар, ми дійшли висновку, що авторка активно експериментує в царині індивідуально-авторської номінації. Нами було зафіксовано й проаналізовано 78 неологізмів. Авторські неологізми Люко Дашвар за лексико-граматичними ознаками можна поділити на чотири класи: іменники, прикметники, дієслова й прислівники.

Серед **іменників новотворів** (31 одиниця) кількісно переважають лексеми, утворені за моделлю «означуване-означення», у результаті чого з'являються несподівані номінації, якими нерідко насичується невеликий за обсягом контекст, посилюється його образність та емоційний вплив на читача: «Манькою-манюнькою, дитинкою, за якою ходи, бо знайде горе...» [2, с. 109]; «Море брудне, лиман пересохлий, бички ненависні, улітку ресторан-ярмо...» [2, с. 139] тощо.

Усі іменникові новотвори Люко Дашвар відзначаються семантичною різноплановістю та є естетично вартісними для ідіостилу автора одиницями. Найчисленнішими є такі лексико-семантичні групи іменникових номінацій:

– **предметів**: «Несла в руках гарячий горщик-сонце» [2, с. 59]; «...навіть на колодязі-журавлі зверху біла пімпочка...» [2, с. 58]; «Однією рукою кинула пакетики з перцем-кмином на прилавок» [2, с. 104].

– **характеристики людей за зовнішністю та поведінкою**: «Брешуть, – відказала Уляна-зима» [2, с. 109]; «Один у бороді – Саня-жид» [2, с. 23]; «І не озирнулася, дурепка» [2, с. 92]; «А он вонюча баба-волоцюжка пляшки під кущем збирає» [2, с. 181]; «А мені як не турок обдובаний, так швед-гомик...» [2, с. 149];

– **характеристики людей за станом у суспільстві**: «...підключення рухів «Антифа», анархістів-синдикалістів для організації спільних акцій» [2, с. 162]; «У тебе мама хворіє? – спитала якась із жалісливих дівчат-колежанок» [2, с. 160]; «...на роботу, керуєш автівкою, читав і читатимеш Троцького, Марксів-Маркесів...» [2, с. 169];

– **назви їжі**: «...колеги розбіглися по пиріжки-салатики...» [2, с. 177];

– **назви дії:** «...в'їдалися після сумнівів, пошуків-поневірянь, яскравих фарб...» [2, с. 150];

– **назви часу:** «Коли зимові присмерки з'їли день, не дали розгулятися вечору-сіроманцю» [2, с. 90].

Серед **дієслівних новотворів** (у романі знайдено 24 таких лексеми) переважають **номінації дії:** «Знадвору супляться-кличуть куці химери примарних цілей, та Майці байдуже» [2, с. 168]; «Холод ще не набрався сили, але й тепло вже не те – тануло-помирало без надій» [2, с. 167]; «...люди їдять-п'ють-усміхаються» [2, с. 172]; «...коли за Луциком приїхала автівка, і він подався щось там інспектувати-перевіряти» [2, с. 140]; «...мацала-тиснула живіт, аж скрутило від болю» [2, с. 180]; «Задерла голову в ясні небеса, спостерігала за чорними круками: кружляли-линули-ширяли у вишині, ганяли одне одного, співали-крукали...» [2, с. 115]; «Бо з ним болю не стало, ніби брав її і ворожив-зцілював» [2, с. 79]; «Шпатель вправ-дзенькнув» [2, с. 74]; **переміщення в просторі:** «Сунехитається, припадає на ліву ногу» [2, с. 68]; **емоційного стану:** «Майчине серце й досі б'ється-калатає [2, с. 78]; «А як мовчати-причайтися?» [2, с. 28]; «Майка прилипла до ящика, пальці тремтять-пульсують, не згинаються – хіба з ложки нагодують» [2, с. 70]; «...і тонуть-топитися в страхах» [2, с. 26].

Дієслова-новотвори в тексті мають форму теперішнього чи минулого часу: «Перед очі – вирок, зрада, мотузка хитається-манить, і так хочеться...» [2, с. 88]; «Ні... – шепоче-вибачається» [2, с. 159]; «Кімнатка дякувала, що їй спинку почухали, блиццала-посміхалася» [2, с. 88]; «Підійшов до віконця, зазирнув – свіча догорала-блимала, освітлювала прибрану кімнатку» [2, с. 91].

Серед проаналізованих новотворів налічується 14 **прикметників**. Люко Дашвар найчастіше використовує складні прикметники, утворені з основ двох простих ад'єктивів різної семантики, у яких поєднуються протилежні або близькі за змістом поняття, наприклад: «Тунель повсякденної метушині прозорим-скляним став: манить перспективами...» [2, с. 173]. За семантичною структурою в новотворах-прикметниках переважають **лексеми на позначення кольору або відтінку кольору:** «...зеленувато-жовтуватим еліксиром» [2, с. 82]; «Уляна простягнула Реп'яхові бузково-рожеву свічку, схожу на античну колону з різьбленням» [2, с. 84]; «...переступила поріг, насторожено зиркнула на сіро-коричневе плямисте «чудовисько» [2, с. 99]; «...з чорним мереживом і густо-сині з прозорими камінцями на дупі» [2, с. 100]; «...колись кавово-молочної двадцять першої «Волги» [2, с. 104]; «...світлі сірі очі-перлини, вії й брови чорні-вугільні» [2, с. 129]; «...дістала з рюкзака яскраво-руду фарбу для волосся й вирішила – погибель теж має бути красивою» [2, с. 141]; «...до дідька сильно хотілося встигнути перефарбувати русьві коси в щось екстремально-прекрасне» [2, с. 139]. Також авторка використовує прикметникові новотвори на позначення **емоцій, психічного стану людини або характеристики зовнішності:** «...хтось прискіпливий-горделивий усередині спить»: «Ганьба» [2, с. 102]; «Дурна-прибацана!» [2, с. 170]; «Та пізно ввечері, коли надзвичайно ласкава Тома гаряча-розчервоніла після ванни...» [2, с. 87]; «Варто було лише Ліді з Гостомеля вийти, палата заходилася співчутливо-агресивною балаканиною...» [2, с. 181]; «Лава твердонога, а стілець хлипкий» [2, с. 88]. Наявність значної кількості прикметників-новотворів свідчить про активні й плідні пошуки Люко Дашвар нових виражальних засобів на позначення ознак.

У мовотворчості Люко Дашвар є **новотвори-прислівники**, серед яких можна виділити **номінації на позначення поведінки** («Тільки після того поверталася в тепло, констатувала демонстративно-зухвало...» [2, с. 121]; «...дивився на дівчину здивовано-зухвало» [2, с. 166]) та **характеристики простору** («Порожньо-тихо, тільки автівок на узбіччях, як мух на гнилій рибі» [2, с. 167]).

Аналіз авторських лексичних новотворів свідчить про те, що найпродуктивнішим способом словотворення є словоскладання: «На сусідньому сидінні веселі баби горілкою гріються: певно, усі яйця-сир-сметану в Києві розпродали» [2, с. 9]; «...там колись дрова складали, граблі-лопати, гуси-кури метушилися...» [2, с. 12]; «...прямо підеш – попадеш у малу комору, завалену граблями-лопатами-кошиками-лемехами й навіть прядкою...» [2, с. 22]; «Нащо те все – глухий хутір, хата, ліси-луки-груші...» [2, с. 67]; «Довгий тиждень Манька горіла-танула» [2, с. 121]. Менша частина новотворів представлена основоскладанням: «Це теж із маніфесту екопоселенців?» [2, с. 99]; «Лава твердонога, а стілець хлипкий» [2, с. 88]. Лише декілька okazіоналізмів утворені суфіксальним способом: «...бо пішла, бідаха, до добриківського діда Тараса пенсію віддавати...» [2, с. 23]; «І не озирнулася, дуретка» [2, с. 92]; «...і нащо їй на те ганьбисько дивитися?» [2, с. 156]; «А передавалка не лусне? – гаркнула поштарка» [2, с. 71].

Отже, вдалі новотвори Люко Дашвар у романі «На запах м'яса» не тільки розкривають нові виразні можливості мови художнього тексту, конденсуючи структуру образу, але й по-новому передають найточніші нюанси авторського мислення, функціонально-експресивні відтінки, яких немає в загальнолітературній мові, і тим самим ці новотвори посилюють концептуальність авторського самовираження.

Література:

1. Агеева В. Жіночий простір: Феміністичний дискурс українського модернізму : [монографія] / В. Агеева. – К. : Факт, 2003. – 302 с.
2. Люко Дашвар. На запах м'яса : [роман] / Люко Дашвар. – Харків : Книжковий клуб «Клуб сімейного дозвілля», 2014. – 368 с.
3. Нелюба А. Новітні тенденції у словотворі й модифікація норм мови / А. Нелюба // Лінгвістичні студії: зб. наук. праць. – Донецьк : ДонНУ, 2005. – Вип. 13. – С. 291–296.
4. Пономарів О. Стилїстика сучасної української мови / О. Пономарів. – Київ : Либідь, 1993. – 248 с.
5. Стишов О. Українська лексика кінця ХХ столїття / О. Стишов. – К. : Пугач, 2005. – 388 с.

Анотація

**О. АКАСТЬОЛОВА. СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ НОВОТВОРІВ
У РОМАНІ ЛЮКО ДАШВАР «НА ЗАПАХ М'ЯСА»**

Стаття присвячена дослідженню новотворів у романі Люко Дашвар «На запах м'яса». У роботі проаналізовано семантичні групи неологізмів, їх морфологічну приналежність, функції та частоту вживання.

Ключові слова: неологізм, семантичні групи, функції неологізмів.

Аннотация

**Е. АКАСТЁЛОВА. СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ НОВООБРАЗОВАНИЙ
В РОМАНЕ ЛЮКО ДАШВАР «НА ЗАПАХ МЯСА»**

Статья посвящена исследованию новообразований в романе Люко Дашвар «На запах мяса». В работе проанализированы семантические группы неологизмов, их морфологическая принадлежность, функции и частота использования.

Ключевые слова: неологизм, семантические группы, функции неологизмов.

Summary

**O. AKASTOLOVA. STRUCTURAL-SEMATIC FEATURES OF NEOLOGISMS
IN THE NOVEL «AS A SMELL OF MEAT» BY LUKO DASHVAR**

This article is dedicated to the research of neologisms in the novel “As a smell of meat” by Luko Dashvar. Semantic groups of neologisms, their morphological features as well as their functions and frequency of use are being analyzed.

Key words: neologism, semantic groups, usecases of neologisms.